

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI TINERETULUI

**Material orientativ**  
**pentru stimularea dezvoltării copilului**  
**de la naștere la 3 ani**

(pentru uzul personalului de îngrijire și educație)

2008

## Cadru de referință general privind educația timpurie

### *1.. Introducere. Perspectiva istorică asupra conceptului și domeniului educației timpurii*

#### *Definirea conceptului de educație timpurie*

Până în ultimele două decenii ale secolului trecut (XX) conceptul de educație timpurie se referea la educația de dinainte de școlarizarea copiilor, desfășurată în intervalul de la 3 ani la 6/7 ani. Educația timpurie era considerată o activitate sistematizată, efectuată în instituții specializate de tipul grădinițelor și era cunoscută ca învățământ/educație preșcolară.

Conferința Mondială de la Jomtien (Thailanda) din 1990 –**Educația pentru toți** – a introdus un nou concept: cel de “lifelong learning” (educație pe tot parcursul vieții) și, odată cu el, ideea că educația începe de la naștere. Astfel, conceptul de educație timpurie s-a lărgit, coborând sub vârsta de 3 ani, și a fost exprimat prin sintagma “dezvoltarea timpurie a copilului” - incluzând în sfera sa educația, protecția și sănătatea. Acest fapt a condus la un nou discurs în politicile privind copilul mic, printr-o abordare convergentă a domeniului social, educațional, sanitar (sănătate și nutriție).

În zilele noastre, prin educație timpurie se înțelege abordarea pedagogică ce acoperă intervalul de viață de la naștere la 6/7 ani, momentul intrării copilului în școală și, totodată, momentul când se petrec importante transformări în registrul dezvoltării copilului.

Această nouă perspectivă asupra perioadei copilăriei timpurii, considerând totodată evoluția familiei și a rolului femeii în societate, precum și noile descoperiri și teorii asupra dezvoltării copilului, a impulsionat un alt discurs al guvernelor multor țări privind serviciile integrate și a condus la o orientare a preocupărilor specialiștilor și ale celor care reconstruiesc strategii și politici socio-educaționale către ideea de:

- Oportunitate a îngrijirii copilului mic în afara familiei, în servicii specializate și, prin urmare, trecerea de la îngrijirea privată în familie la cea în servicii publice denumite servicii de îngrijire și educație în afara familiei (“out of family”).

Noua perspectivă privind familia și copilul mic, precum și momentele semnificative ale anului 1990 în acest domeniu, care au marcat semnificativ politicile privind dezvoltarea timpurie a copilului, au contribuit semnificativ la conturarea principiilor de bază ale Convenției Națiunilor Unite pentru Drepturile Copilului, prin care se subliniază că **bunăstarea și dezvoltarea copilului este rezultatul unei abordări convergente, incluzând sănătatea, educația și protecția copilului.**

## ***2. Documente care au marcat direcția preocupărilor și investițiilor în educația timpurie***

În contextul evenimentelor la nivel mondial care au marcat politicile privind dezvoltarea timpurie a copilului atât la nivel național, cât și internațional, o serie de documente legislative, la care România a aderat sau le-a adoptat și care definesc contextul educației timpurii au fost elaborate. Dintre acestea, amintim:

- **Convenția cu privire la drepturile copilului**, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, la New York și ratificată de România prin Legea nr. 18/1990, republicată;
- **Declarația Conferinței Mondiale de la Jomtien**, adoptată în 1990, referitoare la *Educația pentru toți*, care subliniază faptul că învățarea începe de la naștere și care aduce în prim plan necesitatea de servicii care integrează domeniile sănătății, al nutriției și al igienei cu dezvoltarea cognitivă și emoțională a copilului;
- **Declarația de la Salamanca**, adoptată în 1994, cu privire la realizarea școlii de tip incluziv, la accesibilitate, participare și calitate în contextul unei educații pentru toți;
- **Țintele Mileniului pentru Dezvoltare (The Millennium Development Goals) până în 2015**, reiterate în cadrul Summit-ului Mondial din 2005 de la New York, respectiv: eradicarea sărăciei extreme și a foametei, finalizarea educației primare, promovarea egalității de gen și a emancipării femeii, reducerea mortalității infantile, îmbunătățirea sănătății prenatale, combaterea HIV/SIDA, a malariei și a altor boli, asigurarea autosustenibilității mediului, construirea unui parteneriat global pentru dezvoltare;
- **Mișcarea Globală pentru Copii (Global Movement for Children)**, care repune în atenția tuturor - guverne, opinie publică, organizații guvernamentale sau neguvernamentale - zece imperative prioritare, printre care: eliminarea excluziunii sociale și a discriminării de orice formă a copiilor, respectarea drepturilor copiilor, asigurarea, pentru toți copiii, a unui start bun în viață (cel mai bun posibil), stoparea exploatării copiilor, accesul la educație al tuturor copiilor, băieți sau fete, lupta împotriva HIV/SIDA, dreptul copiilor și al tinerilor la exprimare și la participare la luarea deciziilor care îi privesc, protejarea copiilor de războaie, protejarea pământului și, nu în ultimul rând, lupta împotriva sărăciei, prin investirea în copii;
- **Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului** (UNESCO, 1960), care, în Art.1 definește „discriminarea” drept orice distincție, excludere, limitare sau preferință care, întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, situație economică sau naștere, are drept obiect sau ca rezultat suprimarea sau alterarea egalității de tratament în ceea ce privește învățământul și mai ales: a) înlăturarea unei persoane sau a unui grup de la accesul la diverse tipuri sau grade de învățământ; b) limitarea la un nivel inferior a educației unei persoane sau a unui grup; c) instituirea sau menținerea unor sisteme sau instituții de învățământ separate pentru persoane sau grupuri (sub anumite rezerve); d) plasarea unei persoane sau a unui grup într-o situație incompatibilă cu demnitatea umană

- **Legea învățământului 85/1994**, cu modificările și completările ulterioare, care vizează serviciile publice de educație destinate copiilor cu vârste între 3 și 6/7 ani menționează, printre altele: finalitățile educației - art.3 (1) și (2), art.4 (1a...g), 2, 3 - strategii și tehnici moderne de învățare, art. 5.1- drepturi egale de acces la educație, 5.2 – principiile învățământului democratic, dreptul la educație diferențiată, pe baza pluralismului educațional, în beneficiul individului și al întregii societăți.
- **Hotărârea Guvernului nr. 539/2001** pentru aprobarea *Strategiei guvernamentale în domeniul protecției copilului în dificultate (2001-2004)* și a *Planului operațional pentru implementarea Strategiei guvernamentale în domeniul protecției copilului în dificultate (2001-2004)*;
- **Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului**, prin care sunt promovate și reglementate respectarea și protejarea drepturilor copilului;
- **Legea privind concediul maternal/paternal pentru îngrijirea copilului din 1997** stipulează că mamele (sau tații) au posibilitatea de a-și lua 2 ani de concediu pentru îngrijirea copilului (lucru care a condus la o descreștere a numărului de copii cuprinși în creșe și, ca urmare, multe creșe au fost desființate).
- **Strategia pentru educație timpurie (ca parte a Strategiei convergente privind dezvoltarea timpurie a copilului, elaborată de MECT cu sprijinul Reprezentanței UNICEF din România - 2005)**

### ***3. Evenimente internaționale și naționale care au contribuit la promovarea educației timpurii***

Pe lângă cadrul legislativ care marchează direcțiile de politică educațională în domeniul dezvoltării timpurii, o serie de evenimente și actori la nivel internațional și național au contribuit la promovarea și orientarea preocupărilor spre educația timpurie. Dintre acestea, cele mai importante sunt:

- **Summit-ul ONU din anul 2000**, prin care statele membre au fost chemate să investească în educația timpurie din următoarele considerente:
  - Noile perspective ale evoluției familiei la nivel mondial
  - Accentele prezente în politica mondială privind echitatea socială
  - Tendințele la nivel internațional cu privire la drepturile omului
  - Apariția Convenției privind drepturile copilului
  - Noi dimensiuni ale procesului de emancipare a femeii
  - Conștientizarea beneficiilor economice ale educației timpurii

- Apariția unor noi studii privind dezvoltarea copilului în perioada educației timpurii
- **OECD (Organizația de Cooperare Economică și Dezvoltare)**, care a inițiat din anul 1996 o nouă abordare a educației timpurii a copilului, prin care, în intervalul 1996 – 2004, 20 de țări incluse în program au dezvoltat strategii adresate copiilor cu vârste cuprinse în intervalul de la naștere până la vârsta începerii școlarizării obligatorii. Strategiile respective au fost implementate și monitorizate, iar rapoartele de monitorizare au fost difuzate și discutate (**Raportul Starting Strong I**, din 2001 și **Starting Strong II**, din 2006 (vezi [www.oecd.org/edu/earlychildhood](http://www.oecd.org/edu/earlychildhood)))

Rapoartele OECD subliniază faptul că fiecare țară are un specific și o cultură proprie cu privire la problematica în domeniul copilului și al copilăriei. Acestea, la rândul lor determină specificitatea implementării Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului, în contextul în care aceasta constituie punctul de referință în organizarea strategiilor de educație timpurie. Conform Convenției, fiecare copil are dreptul:

- la viață, sănătate și dezvoltare (art.6 și 24)
- la educație
- la o familie
- non-discriminare (art.30)
- de a fi ascultat (art.13)
- în orice circumstanță, interesul superior al copilului primează (art.3).

Drepturile copilului impun valorile care converg spre respectarea egalității șanselor, a demnității persoanei, a dreptății în actul de instruire și educație, a valorizării sinelui (cultivarea respectului față de sine, a stimei față de sine), sau a relațiilor cu semenii (respect, politețe, toleranță, colaborare, încredere, onestitate).

- **Integrarea României în UE** în ianuarie 2007 a lărgit contextul și cerințele educaționale pentru acest segment de vârstă, atribuindu-i o viziune mai amplă și o armonizare cu reglementările europene în domeniu.

#### ***4. Obiective generale ale educației timpurii a copilului de la naștere la 6/7 ani***

- ➔ Dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a personalității copilului, în funcție de ritmul propriu și de trebuințele sale, sprijinind formarea autonomă și creativă a acestuia.

- Dezvoltarea capacității de a interacționa cu alți copii, cu adulții și cu mediul pentru a dobândi cunoștințe, deprinderi, atitudini și conduite noi. Încurajarea explorărilor, exercițiilor, încercărilor și experimentărilor, ca experiențe autonome de învățare;
- Descoperirea, de către fiecare copil, a propriei identități, a autonomiei și dezvoltarea unei imagini de sine pozitive;
- Sprijinirea copilului în achiziționarea de cunoștințe, capacități, deprinderi și atitudini necesare acestuia la intrarea în școală și pe tot parcursul vieții

## ***5. Structura prezentului material de sprijin***

Copilul este o entitate care evoluează de-a lungul parcursului său educațional. Acest material orientativ poate fi considerat un prim pas pentru sprijinirea copilului mic pornit pe acest drum al învățării, în această experiență a cunoașterii acordată la timpul și societatea din care face parte.

Pentru o pregătire cât mai bună a copilului **pentru școală și pentru viață**, în perioada copilăriei timpurii este deosebit de importantă **atenția acordată dezvoltării sale din toate punctele de vedere**.

Astfel, prezentul material este structurat pe **domenii de dezvoltare**<sup>1</sup>, finalitatea educației în perioada copilăriei timpurii fiind **dezvoltarea globală a copilului**, care urmează să îi asigure un start bun în viață.

Precizăm că domeniile de dezvoltare sunt diviziuni convenționale necesare, din rațiuni pedagogice, pentru asigurarea dezvoltării plene, complete, ca și pentru observarea evoluției copilului. Între toate domeniile există o intricare și participare interrelațională, astfel că fiecare achiziție într-un domeniu influențează semnificativ progresele copilului în celelalte domenii. De exemplu, când copilul învață să meargă, chiar dacă în cea mai mare parte este implicat domeniul fizic, cel al motricității grosiere, copilul este implicat și din punct de vedere al receptării semnalelor auditive (dezvoltare senzorială) și din punct de vedere al dezvoltării socio-emoționale prin interacțiunea cu adultul și din punct de vedere al limbajului (receptează mesaje orale). Adultul comunică cu el în acel moment, îi transmite emoții, îl încurajează, îi zâmbește, copilul înțelege mesajul și simte susținerea adultului, simte siguranța. Când încearcă să

---

<sup>1</sup> Din punct de vedere istoric, conceptul de „domeniu de dezvoltare” apare în secolul XX, între cele două războaie mondiale. Printre primii care urmăresc dezvoltarea copilului de la naștere este Arnold Gesell și el elaborează una dintre primele inventare de dezvoltare structurate pe domeniile de dezvoltare. După concepția lui Gesell dezvoltarea este divizată în: domeniul motor, cognitiv-senzorial, limbaj și comunicare, autonomie și deprinderi de autoservire. Gesell urmărește evoluția copilului în funcție de creștere și de maturizarea sistemului nervos corelat cu procesul de achiziție în plan psihologic. Această abordare a dezvoltării copilului și a achizițiilor sale este utilizată de mai toți specialiștii preocupați de evoluția neuropsihică a copiilor de vârstă mică, amintim R. Spitz, O. Brunet, I. Lezine, N. Bayley și alții.

povestească ceva, în cea mai mare parte este implicat domeniul dezvoltarea limbajului și a comunicării, dar copilul este implicat și socio-emoțional, pentru că urmărește reacțiile celorlalți și învață semnificația lor, gesticulează (motricitate fină) sau se manifestă chiar prin mișcări largi (motricitate grosieră), uneori inventând cursul narativ sau problematizând cursul narativ (dezvoltare cognitivă). Când experimentează, execută mișcări de motricitate fină. Așadar, este implicat din punct de vedere senzorial, stabilește relații de cauzalitate, trăiește emoții și descoperă ce poate și ce nu poate să facă (imagine de sine), sau simte dacă are nevoie de ajutorul unui alt copil sau adult (dezvoltare socio-emoțională).

Domeniile de dezvoltare sunt instrumente pedagogice esențiale pentru a realiza individualizarea educației și învățării, acestea dând posibilitatea de a identifica atât aptitudinile cât și dificultățile fiecărui copil în parte. **Toate domeniile de dezvoltare sunt la fel de importante** în dezvoltarea completă a copilului.

Domeniile de dezvoltare vizate sunt:

- A. DEZVOLTAREA FIZICĂ, SĂNĂTATE SI IGIENA PERSONALĂ** – cuprinde o gamă largă de deprinderi și abilități (de la mișcări largi, cum sunt săritul, alergarea, până la mișcări fine de tipul realizării desenelor sau modelarea), dar și coordonarea, dezvoltarea senzorială, alături de cunoștințe și practici referitoare la îngrijire și igienă personală, nutriție, practici de menținerea sănătății și securității personale.

***Dimensiuni ale domeniului:***

- ➔ **Dezvoltare fizică:** Dezvoltarea motricității grosiere  
Dezvoltarea motricității fine  
Dezvoltarea senzorio-motorie
- ➔ **Sănătate și igienă personală:** Promovarea sănătății și nutriției  
Promovarea îngrijirii și igienei personale  
Promovarea practicilor privind securitatea personală

- B. DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ** – vizează debutul vieții sociale a copilului, capacitatea lui de a stabili și menține interacțiuni cu adulți și copii. Interacțiunile sociale mediază modul în care copiii se privesc pe ei înșiși și lumea din jur.

Dezvoltarea emoțională vizează îndeosebi capacitatea copiilor de a-și percepe și exprima emoțiile, de a înțelege și a răspunde emoțiilor celorlalți, precum și dezvoltarea conceptului de sine, crucial pentru acest domeniu. În strânsă corelație cu conceptul de sine se dezvoltă imaginea despre sine a copilului, care influențează decisiv procesul de învățare.

***Dimensiuni ale domeniului:***

- ➔ **Dezvoltare socială** Dezvoltarea abilităților de interacțiune cu adulții
  - Dezvoltarea abilităților de interacțiune cu copiii de vârstă apropiată
  - Acceptarea și respectarea diversității
  - Dezvoltarea comportamentelor prosoziale
  
- ➔ **Dezvoltare emoțională**
  - Dezvoltarea conceptului de sine
  - Dezvoltarea controlului emoțional
  - Dezvoltarea expresivității emoționale

**C. DEZVOLTAREA LIMBAJULUI SI A A COMUNICĂRII** – vizează dezvoltarea limbajului (sub aspectele vocabularului, gramaticii, sintaxei, dar și a înțelegerii semnificației mesajelor), a comunicării (cuprinzând abilități de ascultare, comunicare orală și scrisă, nonverbală și verbală) și prechizițiile pentru scris-citit și însoțește dezvoltarea în fiecare dintre celelalte domenii.

***Dimensiuni ale domeniului:***

- ➔ Dezvoltarea limbajului și a comunicării
  - Dezvoltarea capacității de ascultare și înțelegere (comunicare receptivă)
  - Dezvoltarea capacității de vorbire și comunicare (comunicare expresivă)
  
- ➔ Dezvoltarea premiselor citirii și scrierii
  - Participarea la experiențe cu cartea; cunoașterea și aprecierea cărții
  - Dezvoltarea capacității de discriminare fonetică; asocierea sunet-literă
  - Conștientizarea mesajului vorbit/scriș
  - Însușirea deprinderilor de scris; folosirea scrisului pentru transmiterea unui mesaj



**D. DEZVOLTAREA COGNITIVĂ** – a fost definită în termenii abilității copilului de a înțelege relațiile dintre obiecte, fenomene, evenimente și persoane, dincolo de caracteristicile lor fizice. Domeniul include abilitățile de gândire logică și rezolvare de probleme, cunoștințe elementare matematice ale copilului și cele referitoare la lume și mediul înconjurător.

***Dimensiuni ale domeniului:***

- ➔ Dezvoltarea gândirii logice și rezolvarea de probleme
- ➔ Cunoștințe și deprinderi elementare matematice, cunoașterea și înțelegerea lumii
  - Reprezentări matematice elementare (numere, reprezentări numerice, operații, concepte de spațiu, forme geometrice, înțelegerea modelelor, măsurare)
  - Cunoașterea și înțelegerea lumii (lumea vie, Pământul, Spațiul, metode științifice)

**E. CAPACITĂȚI ȘI ATITUDINI ÎN ÎNVĂȚARE** – se referă la modul în care copilul se implică într-o activitate de învățare, modul în care abordează sarcinile și contextele de învățare, precum și la atitudinea sa în interacțiunea cu mediul și persoanele din jur, în afara deprinderilor și abilităților menționate în cadrul celorlalte domenii de dezvoltare.

***Dimensiuni ale domeniului:***

- ➔ Curiozitate și interes
- ➔ Inițiativă
- ➔ Persistență în activitate
- ➔ Creativitate

**Fiecare domeniu de dezvoltare are câteva repere importante de urmărit, însoțite de exemple de comportante dezirabile, adecvate grupei de vârstă.** Pentru stimularea dezvoltării comportamentelor indicate, personalul de îngrijire și de educație va găsi câteva sugestii, exemplele de activități de stimulare/exersare care să le orienteze în activitatea zilnică.

# Cadru de referință specific pentru educația timpurie a copiilor de la naștere la 3 ani

## 1. Caracteristicile și specificul învățării copiilor de la naștere la 3 ani

- ➔ Învățarea începe încă înainte de nașterea copilului.
- ➔ Copilul este un subiect activ și competent în procesul învățării, nu este doar obiect al acțiunii educaționale exercitată de adult.
- ➔ **Învățarea copilului se realizează în context social și emoțional, în interacțiune directă cu adultul** (începând cu mama/tata și apoi cu educatoarea). Umanizarea copilului este posibilă numai în interacțiune cu adultul. În afara interacțiunii cu adultul acumulările copilului sunt nestructurate și nu au semnificație pentru conținutul socio-cultural al grupului din care el face parte. Exemple care evidențiază importanța socializării și a structurării psihologice numai în contextul interacțiunii strânse adult-copil sunt oferite atât de istoria copilului-lup, cât și de copiii crescuți în instituțiile secolului trecut, tip leagăn. Rata adult/copil este definitorie în calitatea educației și îngrijirii copilului, îndeosebi la vârstele mici. Această rată se stabilește în funcție de vârsta copiilor. Studiile recomandă următoarea rată adult/copii: pentru intervalul de vârstă de până la 12-18 luni, un adult la 4 copii; pentru intervalul de vârstă 18-36 luni, un adult la 8 copii.
- ➔ Copilul **învață interacționând cu obiectele** din mediul înconjurător.
- ➔ **Activitatea esențială a copilului mic este jocul.** Jocul este activitatea de bază prin care copilul interacționează cu mediul social și fizic, experimentează și explorează. Jocul este modalitatea de bază prin care se desfășoară activitățile de învățare cu copiii mici. Prin joc copilul învață.
- ➔ **Pentru copil nu există diferență între joc și învățare.** Jocul are un rol fundamental în dezvoltarea lui deoarece:
  - îi satisface copilului nevoia de cunoaștere, prin explorarea și manevrarea obiectelor.
  - încurajează mișcarea, prin care se stimulează corpul și organele de simț.
  - îi dă prilejul să imite tot ceea ce înregistrează și să înțeleagă legăturile de tip cauzal.
  - îl ajută să-și exprime emoțiile și apoi să-și controleze emoțiile și să se cunoască pe sine. Astfel, copilul va reuși să-și concentreze atenția, să urmărească desfășurarea evenimentelor la care asistă și să achiziționeze informația propusă de adult în procesul educațional.

- dă posibilitate oricărui copil să se exprime și să acționeze în spațiul în care se află și sprijină adultul să-i identifice potențialitatea, inclusiv copiilor cu nevoi educaționale speciale sau celor care provin din familii defavorizate.
- ➔ **Copilul învață prin imitare, explorare și experiențe**, iar jocul îi permite practicarea acestora într-o modalitate naturală și în același timp atractivă, ținând vie curiozitatea copilului și dorința acestuia de cunoaștere.
- ➔ O altă caracteristică a învățării copilului mic constă în **reluări și repetări ale unei activități** și a operațiilor activității până ce aceasta se perfecționează și se rafinează. Exemplele cele mai vizibile sunt mersul, apucările în pensă bidigitală și vorbitul.

## ***2. Cerințe generale privind organizarea spațiului fizic pentru educația și dezvoltarea copilului de la naștere la 3 ani***

Pentru asigurarea condițiilor optime de stimulare a dezvoltării copilului în primii trei ani de viață este necesar să fie respectate câteva cerințe generale privind mediul fizic, cum ar fi:

- să asigure sănătatea copilului prin luminozitate, ventilație, căldură adecvate;
- să fie un spațiu sigur, fără riscuri de accidente
- să fie cât mai larg, în așa fel încât să încurajeze mișcarea și explorarea
- să permită colaborarea și interacțiunile dintre copii
- să conțină materiale didactice și produse realizate de copii, expuse și la nivelul vizual al copiilor
- să fie împărțit în zone de activități, care să stimuleze dezvoltarea copilului în toate domeniile
- să fie dotat cu echipamente confortabile, ușor de manipulat, care permit flexibilitate în organizarea spațiului
- să conțină materiale diverse, suficiente, care să incite și să stimuleze operațiile gândirii, creativitatea și să exerseze capacitatea copilului de a alege
- să evite supraaglomerarea suprafețelor de expunere, întrucât induce inhibiția de protecție a copilului și limitează identificarea obiectelor în mediul respectiv
- să asigure acces, confort și siguranță copiilor cu cerințe educaționale speciale
- să reflecte diversitatea culturală a copiilor.

## A. Domeniul DEZVOLTARE FIZICĂ, SĂNĂTATE ȘI IGIENĂ PERSONALĂ

### Reper 1: Dezvoltarea coordonării a mușchilor mari ai corpului în scopul mișcării și deplasării

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente:	Exemple de activități
<b>0 – 18 luni</b>	1.1 Își controlează mișcările capului când este așezat(ă) pe burtă	Jocuri în cadrul momentelor de tranziție în care copilul este așezat pe burtă și i se arată jucării care produc sunete, deplasându-le în câmpul vizual al acestuia cu scopul de a le urmări.
	1.2. Demonstrează control în mișcările mâinilor și picioarelor	Jocuri de prindere a unei jucării. Jocuri de mișcare pasivă a picioarelor; „Greierele răsturnat”, „Bicicleta” etc.
	1.3. Execută rostogoliri de pe spate pe burtă și de pe burtă pe spate.	Jocuri de schimbare a poziției corpului prin rostogoliri de pe spate pe burtă și de pe burtă pe spate (copilul este ajutat să se rostogolească prin mișcarea unui prosop pe care acesta se află poziționat).
	1.4. Stă în picioare, susținut(ă) sau sprijinit(ă)	Jocuri pe podea sau, inițial, pe masa de înfășat, însoțite de cântece și rime, în care copilul este încurajat și ajutat să stea în picioare.
<b>19 – 36 luni</b>	1.5. Demonstrează control asupra corpului (echilibru și coordonare a mâinilor și a picioarelor)	Jocuri cu mingea: exerciții de rostogolire a mingii cu mâna, cu piciorul; aruncarea și prinderea mingii cu mingi de mărimi diferite). Utilizarea momentelor de tranziție sau a plimbărilor în aer liber pentru exersare.  Jocuri de popice și de fixare a pieselor tip Lego  Jocuri muzicale care antrenează mișcarea mușchilor mari: imitarea unor mișcări ale diferitelor animale, a unor meseriași etc. (mișcări pe muzică și rime).
	1.6. Dovedește abilitate în a urca singur(ă) scările	Jocuri de mișcare în interior sau în aer liber; exersări libere în timpul momentelor de tranziție și chiar al rutinelor (sosirea și

		plecarea), în care copiii sunt încurajați să urce trepte sau diferite denivelări ale podelei.
	1.7. Execută mersul prin alternarea picioarelor, alergări, sărituri, rostogoliri	Activități și jocuri de mișcare în aer liber în care copiii aleargă, sar, se rostogolesc. Mici trasee în care se pot combina deprinderile respective. Jocuri cu text și cânt în care sunt prezente mișcările tip săritură, alergare.

## Reper 2: Dezvoltarea abilității de a utiliza mușchii mici ai mâinii în scopuri diferite

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 – 18 luni</b>	2.1. Apucă obiecte și le manipulează în scopul explorării sau utilizării lor	Exerciții de manipulare și jocuri în care se așează în jurul copilului jucării, obiecte de diferite forme și pe care este încurajat să le apuce și să le manipuleze  Jocuri care solicită mișcarea degetelor: bătut din palme, pianotat. Joc în apă la centrul <i>Apă și Nisip</i> .
	2.2. Golește cutii de conținut și le reumple	Jocuri de construcție în care copiii sunt încurajați să încarce și să descarce containere. Jocuri de mișcare sau mici întreceri în care să exerseze golirea și umplerea unor vase cu apă, nisip, pietricele (asistați și ajutați de un adult)
	2.3. Dă paginile unei cărți mari, adesea dând mai multe pagini	Activități de învățare cu cărți: citire de imagini indicând elementele din imagine, exersând răsfoirea unei cărți (datul paginii)  Exersări libere favorizate de rutină („Acum e vremea să ne culcăm/relaxăm, dar mai întâi citim împreună o carte”, „Să-i așteptăm pe părinți în liniște (răsfoim cărți)” etc.)
	2.4. Apucă în pensă bidigitală obiecte relativ mici (aprox.2/2 cm)	Exersări libere, sub formă de joc, în timpul unor momente de tranziție („Apucăm pijamaua de guler și mergem pe vârfuri, încet, la culcare”, „Fiecare se servește cu o foaie de hârtie și cu un

		creion și așteaptă la masă cuminte să îi șoptesc la ureche ce are de desenat”). Jocuri de construcție cu cuburi cu dimensiuni de 2 cm/2cm sau cu pioaneze mari de plastic: „Trenul”, „Turnul”, „Mărgelele” etc.
<b>19 – 36 luni</b>	2.5. Exersează „scrierea” unor semne mari, cu diferite instrumente de scris și pe diferite suprafețe	Jocuri libere cu coli mari de hârtie și creioane colorate sau negre groase (sau creioane cerate), cu cretă pe asfalt, cu buretele sau pensula groasă pe faianță sau plastic, cu bețișorul pe nisip etc., în care copilul va exersa trasarea de forme/semne .  Activități de învățare, din categoria activităților artistico-plastice (desen, pictură), cu temă dată, în funcție de tema săptămânii: „Mingea”, „Linii de tren”, „Casața din povești” etc.  Exersarea trasării semnelor respective în aer, însoțite de cântecele sau rime, în timpul tranzițiilor (atunci când se poate face legătura cu tema activității care urmează) sau a plimbărilor în aer liber
	2.6. Dă paginile unei cărți mari, deseori una câte una.	Activități de învățare cu cărți din carton: citire de imagini, concomitent cu exersarea răsfoirii cărții (datului paginii) și insistându-se pe răsfoirea paginilor una după alta, rând pe rând.  Jocuri tip „Caută și răspunde” în care copilul va fi încurajat să caute și să arate unde este un obiect/animal/element cunoscut, care se găsește într-o carte cunoscută deja de el și pusă la dispoziția acestuia în timpul jocului.  Exersări libere ale mișcărilor specifice răsfoitului cărții, favorizate de jocul cu cărțile-set cu diferite materiale (carton, poleială, hârtie glasată, creponată, foiță transparentă, plastic, material textil de diferite consistențe etc.) sau de jocurile cu jetoane.
	2.7. Folosește tacâmuri (îndeosebi lingură/linguriță și, în mod, excepțional furculiță plastic cu vârfuri rotunjite) în mod corespunzător	Jocuri-mimă sau jocuri de rol, cu păpuși și tacâmuri de jucărie, în timpul activităților de învățare, în care copilul exersează folosirea corespunzătoare a tacâmurilor.  Exersări libere favorizate de momentul de rutină - servirea mesei,

		<p>în care copilul e încurajat și ajutat să folosească tacâmuri (îndeosebi lingura și lingurița și, uneori, chiar furculița de plastic cu dinți mari, rotunjiți) sau jocuri-rimate și jocuri cu text și cânt (creația educatoarei), utilizate în momentele de tranziție ce preced rutina respectivă</p>
--	--	---

**Reper 3: Dezvoltarea abilității de a-și utiliza simțurile (văz, auz, miros, gust, tactil, kinestezic) pentru a interacționa adecvat cu mediul**

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 – 18 luni</b>	3.1. Localizează sursa de zgomot și vocea umană	<p>Jocuri cu jucării care produc zgomote și sunete (plasate la diferite distanțe de copil) în care copilul este antrenat pentru a le localiza</p> <p>Jocuri tip „Cucu-Bau”, utilizate în timpul momentelor de tranziție, pentru localizarea vocii umane sau a unor zgomote/sunete produse de diferite obiecte/jucării</p>
	3.2. Dovedește abilitate în coordonarea oculo-manuală	<p>Jocuri și activități de învățare în care copilul este încurajat să încarce cutii/coșuri cu diferite obiecte; jocuri tip Incastro; jocuri de construcție simple (suprapunere a 2-3 cuburi, așezare în linie dreaptă a 2-5 cuburi etc.).</p> <p>Exersări libere, neregulate, cu jucării care produc sunete, jucării de tras și împins, jucării cu butoane și manivele atât în timpul jocurilor și activităților didactice alese cât și în timpul momentelor de tranziție</p>

	3.3. Explorează activ obiecte și suprafețe de diferite texturi	<p>Jocuri și activități de învățare cu obiecte din materiale diferite (lemn, plastic, pânză, blană, carton etc.), în care copilul este încurajat să le pipăie, să spună ce simte sau, în cazul în care acestea au fost ascunse privirii lui, să spună ce crede ca este.</p> <p>Jocuri cu cărțicelele-set cu diferite materiale (carton, poleială, hârtie glasată, creponată, foiță transparentă, plastic, material textil de diferite consistențe etc.)</p> <p>Exersări libere favorizate de momentele de rutină sau de tranziție în care copilul spune ce a atins, ce a întâlnit în cale și cum este.</p>
<b>19 – 36 luni</b>	3.4. Își coordonează corpul și membrele, corelând aceste mișcări cu diferite mesaje senzoriale primite (sunete, lumini, culori, comenzi etc.)	<p>Jocuri și activități de învățare, din categoria activităților euritmice, în care copilul este încurajat să se miște pe muzică (diferite intensități și ritmuri) și să exprime prin mișcare ceea ce i se transmite prin muzică</p> <p>Activități de învățare în care, prin dans, copilul va mișca ritmic diferitele segmente ale corpului nominalizate de educatoare: degete, brațe, capul, picioarele în funcție de ce aude și vede.</p> <p>Exersări libere ale mișcării diferitelor părți ale corpului sau a corpului în ansamblu, în timpul tranzițiilor sau rutinelor, apelând la fragmente muzicale, frământări de limbă, fragmente în versuri, numărători etc. sau chiar la semnale vizuale (culori, lumini) sau sugestii verbale (ne e frig, ne e cald, cad picăturile de ploaie, bate vântul etc.)</p>

#### **Reper 4: Dezvoltarea deprinderilor de igienă personală, de păstrare a sănătății și de alimentație sănătoasă**

<b>Intervalul de vârstă</b>	<b>Exemple de comportamente</b>	<b>Exemple de activități</b>
<b>0 – 18 luni</b>	4.1. Își exprimă confortul sau disconfortul propriu în raport cu o situație de igienă corporală	Activități de rutină (tip schimbarea scutecelor) care sunt însoțite de un dialog cu copilul prin care adultul își manifestă aprecierea,



	specifică vârstei	<p>atenția, dragostea etc. față de copil.</p> <p>Activități de învățare în care îi sunt arătate copilului și sunt comentate cu acesta imagini sau scurte filmulețe cu tematică specifică, prin care se motivează și se încurajează comportamentele pozitive legate de igiena personală (comentarii recomandate: „acum ne schimbăm, pentru că suntem murdari; spălăm mânuțele înainte de masă, pentru a fi curați; ne-am sculat și acum spălăm ochii etc.”)</p>
	4.2. Anticipează, în funcție de context, rutina/activitatea care urmează (sommn, masă, joacă etc.)	<p>Rutine / activități de învățare în care, sub formă de joc, i se atrage atenția copilului asupra acțiunii / activității pe care o face, corelat cu momentul / rutina / tranziția / activitatea care le precede sau urmează.</p> <p>Chestionarea copilului / copiilor în timpul unei activități / rutine deja familiare ca structură pentru el / ei cu privire la pașii care urmează în derularea acestora până la sfârșit</p>
<b>19 – 36 luni</b>	4.3. Participă activ la activități de rutină/tranziții care implică mișcare: aranjarea jucăriilor, a mesei, a hăinuțelor	<p>Jocuri și activități de învățare, din categoria activităților euritmice, în care copilul este încurajat să se miște, eventual pe muzică, și să exprime o acțiune specifică/un ansamblu de acțiuni din cadrul unei rutine cunoscute („Plecăm în parc. Ne încălțăm, punem paltonul și împingem căruciorul singuri până la ușă”; „E dimineață. Ne spălăm, ne îmbrăcăm și plecăm la creșă”; „Ne-am jucat cu jucăriile și acum punem la loc, pe rând: cuburile, păpușile și mașinile.” etc.)</p> <p>Jocuri didactice în care copilul va fi încurajat să mimeze și să numească acțiuni pe care le cunoaște și le-a practicat anterior într-o rutină/tranziție/altă activitate.</p> <p>Exersări libere ale mișcării diferitelor părți ale corpului sau a corpului în ansamblu, în timpul tranzițiilor sau rutinelor, apelând la fragmente muzicale, frământări de limbă, fragmente în versuri, numărători adecvate (cu tematică: sănătate, igiena personală, alimentație etc.)</p>

<p>4.4. Dovedește stăpânirea unor deprinderi de igienă corporală adecvate vârstei/stadiului de dezvoltare (spălat pe mâini, utilizare toaletă, spălat dinți)</p>	<p>Jocuri de rol, jocuri cu text și cânt sau jocuri didactice în care copilul va fi încurajat să vorbească despre anumite deprinderi de igienă corporală adecvate vârstei (spălat pe mâini, spălat pe față, spălarea dinților, pieptănatul, folosirea prosopului etc.) sau să imite și să recunoască mișcărilor specifice ale acestora.</p> <p>Exersări libere, observate și îndrumate cu atenție de către educatoare, în timpul rutinelor sau tranzițiilor</p>
<p>4.5. Aplică reguli de păstrare a sănătății (adecvate nivelului lui de înțelegere), dovedind cunoașterea lor</p>	<p>Jocuri și activități de învățare tip: jocuri de rol, jocuri didactice, citire de imagini/lectură după imagini, activități muzicale etc. prin care se urmărește gradul de cunoaștere și modul de aplicare al unor reguli de păstrare a sănătății (ne spălăm pe mâini înainte de masă, spălăm dinții după fiecare masă, mâncăm în liniște și mestecăm bine tot ce avem în gură, nu alegăm cu gura deschisă, nu stăm în clasă cu aceeași încălțăminte cu care ieșim afară etc.)</p> <p>Exersări libere, observate și îndrumate cu atenție de către educatoare/adult, în timpul rutinelor sau tranzițiilor, prin care se accentuează regula care trebuie respectată și motivația aferentă.</p>
<p>4.6. Recunoaște diferite mâncăruri și gustul diferitelor alimente</p>	<p>Jocuri și activități de învățare tip: joc de rol, joc didactic, joc senzorial, citire de imagini prin care copilul este încurajat să guste/recunoască diferite alimente/mâncăruri și să precizeze gustul acestora folosindu-se de diferite simțuri (văz, miros, gust etc.).</p> <p>Exersări libere favorizate de momentul de rutină - servirea mesei, în care copilul e încurajat și ajutat să servească diferite alimente sau mâncăruri și să recunoască gustul lor.</p>
<p>4.7. Vorbește despre gustul alimentelor cunoscute și despre caracteristicile nutritive ale acestora.</p>	<p>Activități de învățare și jocuri în timpul cărora copilul e stimulat să denumească alimentul, gustul acestuia și calitățile nutritive, după o serie de repetări și exemplificări anterioare oferite de adult (ex.: <i>Carnea de pui este dulce și gustoasă și ne dă energie; Merele au un gust dulce-acrișor, ne dau vitamine și ne ajută să avem pielea sănătoasă; Morcovul are un gust dulce și ne ajută să vedem mai</i></p>

		<i>bine; Portocala are un gust acrișor și are vitamina C care ne ferește de răceală.)</i>
--	--	---

### **Reper 5: Dezvoltarea abilităților de autoprotecție față de obiecte și situații periculoase**

<b>Intervalul de vârstă</b>	<b>Exemple de comportamente</b>	<b>Exemple de activități</b>
<b>0 -18 luni</b>	5.1. Dovedește cunoașterea semnificației lui "NU".	Atenționări în momentele în care copilul se află într-o situație periculoasă (apropierea de locuri și obiecte cu grad ridicat de risc), însoțite de explicarea consecințelor și de interdicția NU! <sup>2</sup>
<b>19 – 36 luni</b>	5.2. Evită locurile, obiectele sau situațiile periculoase (aragaz, fier de călcat, prize)	Jocuri și activități de învățare, tip: joc de rol, joc didactic, mimă etc. în care sunt utilizate obiecte casnice care incumbă un risc de accidentare declanșat de o manipulare greșită (ex.: aragaz, sobă, fier de călcat, uscător de păr etc.)  Discuții libere, scurte povestiri, filme documentare sau didactice, rime prezentate copiilor pentru explicarea consecințelor, atât pentru el cât și pentru ceilalți, a manipulării greșite a unor obiecte casnice sau a necunoașterii și nerespectării unor reguli.
	5.2. Recunoaște și vorbește despre reguli (adecvate nivelului lui de înțelegere) care îl feresc de accidente.	Jocuri pe teme rutiere cu respectarea regulilor de circulație. Memorare de poezii cu teme privind regulile de protecție și de circulație.  Jocuri didactice, jocuri cu text și cânt, jocuri de rol în care sunt utilizate simboluri care indică pericole.

<sup>2</sup> Notă: Feriți-vă să folosiți în exces interdicția NU. Oferiți întotdeauna copilului exemple și explicații pe înțelesul lui.

**B. Domeniul DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ**  
**B.1. Subdomeniul DEZVOLTAREA SOCIALĂ**

**Obiectiv cadru 1: Dezvoltarea abilităților de interacțiune cu adulții**

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
0 -18 luni	1.1. Relaționează pozitiv în interacțiuni cu adulții cunoscuți	Activități de rutină (tip schimbarea scutecelor, culcarea, hrănitul, îmbăierea etc.) care sunt însoțite de un dialog cu copilul prin care adultul își manifestă (atât verbal cât și prin mimică sau gesturi) aprecierea, atenția, dragostea etc. față de copil.
	1.2. Își exprimă preferințele față de adulții cunoscuți prin limbajul mimico-gestual (zâmbește, dă din mâini și picioare, ridică mâinile pentru a fi luat în brațe etc.)	Rutine și activități de învățare prin care copilul este încurajat să interacționeze cu personalul cunoscut al instituției (educatoare, personal de îngrijire), în vederea stimulării reacțiilor emoționale pozitive.  Jocuri-exercițiu de interacțiune: „Vino la mine”, „Vino cu mine”  Jocuri de recunoaștere „Cine este?” (fotografii ale membrilor familiei).  Exerciții-joc de înlocuire/eliminare din câmpul perceptiv al copilului a unor obiecte, ființe cunoscute etc. pentru a stimula copilul să caute și să ceară prezența obiectului/persoanei absent(e).
	1.3. Își exprime disconfortul, solicitând atenția adultului	Activități de învățare prin care copilul este pus în situația de a-și manifesta disconfortul în raport cu anumite trebuințe (dorește să se joace cu o jucărie preferată și ea nu îi este la îndemână; ar vrea să manipuleze anumite obiecte despre care știe că nu îi sunt date, de obicei; dorește să exploreze mediul apropiat și este circumspect cu privire la restricțiile adultului care îl supraveghează etc.).

<b>19 – 36 luni</b>	1.4. Dovedește abilitate în a interacționa cu adulții, inclusiv cu alții decât cei apropiați	<p>Joc de rol: „De-a trenulețul”, realizat cu participarea unor persoane cunoscute și necunoscute.</p> <p>Activități de învățare realizate în colaborare cu membrii familiilor copiilor (jocuri de mișcare, prezentarea unor povești, a unor jucării noi, jocuri ritmice, etc.)</p> <p>Exersări libere în timpul rutinelor/tranzițiilor (îndeosebi salutul persoanelor cunoscute sau a persoanelor încă necunoscute pentru el, dar cunoscute pentru adultul care îl însoțește) prin care îi sunt oferite exemple de interacțiune cu ceilalți</p>
	1.5. Imită comportamentele adulților din anturajul lui apropiat	<p>Joc imitativ „Fă la fel ca mine”, joc didactic „Spune ce face?”, joc liniștitor tip mimă „Cine este?”</p> <p>Activități de învățare care presupun acțiuni tip: a lua-a așeza; a deschide-a închide; a umple-a goli; a scutura-a bate; a încheia-a descheia.</p>
	1.6. Solicită ajutorul adultului atunci când se află în impas	<p>Activități de învățare și exersări în timpul rutinelor/tranzițiilor pentru exersarea unor deprinderi de: a se îmbrăca, a se dezbrăca, a mânca, a se spăla, etc.</p> <p>Joc de rol „Îngrijim păpușa”, „Hrănim păpușa”.</p>

### **Reper 2: Dezvoltarea abilităților de a interacționa cu copii de vârstă apropiată**

<b>Intervalul de vârstă</b>	<b>Exemple de comportamente</b>	<b>Exemple de activități</b>
<b>0 -18 luni</b>	2.1. Imită comportamentul copiilor mai mari în diferite activități	Jocuri imitative: „De-a v-ați ascunselea”; „Rostogolim mingea”, „Salutul”
<b>19 – 36 luni</b>	2.2. Manifestă dorința de interacțiune cu alți copii și comportamente pozitive față de copiii diferiți	Activități și jocuri în grupuri mici: jocuri de comportament motoriu (cu nisip, cu apă); jocuri de construcție, jocuri imitative „Vorbim la telefon”.

		Joc didactic „Dar pentru prietenul meu”
	2.3. Dovedește abilitatea de a coopera cu alți copii.	Joc imitativ „Plimbăm păpușa”; joc de construcție „Castelul fermecat”; joc de masă „ Hora păpușilor”; joc de mișcare „Mingea călătoare”.

### Reper 3: Dezvoltarea capacității de a urma regulile stabilite

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 -18 luni</b>	3.1. Anticipează o activitate de tip rutină (de ex.: deschide gura când se apropie lingurița cu mâncare, ridică brațele când se apropie adultul pentru a fi luat în brațe)	Activități de rutină desfășurate secvențial urmând același algoritm zilnic. De ex: pregătirea sticlei cu lapte, așezarea șervețelului la gât, deschiderea robinetului pentru spălatul mâinilor.
<b>19 – 36 luni</b>	3.2. Urmează și respectă reguli simple (adevrate nivelului lui de înțelegere), cu sau fără ajutor/supraveghere.	Activitate rutinieră „Torn apă”; poezia „Batista”; salutul, jocuri text și cânt.

### Reper 4: Dezvoltarea abilității de a negocia și de a lua decizii

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 -18 luni</b>	4.1. Colaborează cu alți copii în timpul jocului/activităților de învățare, negociind disputele care pot apărea.	Jocuri în care copiii primesc același tip de jucării, diferențiate prin culoare. Jocul constă în schimbarea jucăriilor între copii: „Schimbă jucăria”; joc de masă „Grădina cu flori”; joc „Oferă mingea”.
<b>19 – 36 luni</b>	4.2. Împarte cu alți copii jucării/obiecte personale/dulciuri	Activități în grupuri mici cu jucării diferite dar egale ca număr. Activitatea presupune schimbul de jucării între copii. Alte activități sunt cele de sărbătorire a unor evenimente specifice vârstei: „E ziua mea”; „Ziua copilului”

		Activități de pictură în care să fie implicați 2-3 copii. Ex.: pictat cu degetele pe o coală mare de hârtie, în care culorile trebuie folosite de toți copiii.
	4.3. Alege din multiple variante de obiecte, acțiuni, persoane pe cea/cel pe care o/îl dorește la un moment dat.	Activități care permit exersarea alegerii sarcinilor, a jucăriilor, a partenerilor de joc, a felurilor de mâncare, a locului de la mäsută etc. din mai multe variante oferite.

## **B.2. Domeniul DEZVOLTAREA EMOȚIONALĂ**

### **Reper 1: Dezvoltarea abilității de a se percepe pe sine (formarea eu-lui fizic și psihologic)**

<b>Intervalul de vârstă</b>	<b>Exemple de comportamente</b>	<b>Exemple de activități</b>
<b>0 -18 luni</b>	1.1. Explorează cu interes părțile corpului	Activități de rutină (tip schimbarea scutecelor, culcarea, hrănitul, îmbăierea etc.) și jocuri în care sunt denumite părțile corpului copilului și ale diferitelor păpuși. Rostirea de scurte poezii, intonarea de cântecele care denumesc părți ale corpului.
	1.2. Își recunoaște numele atunci când este apelat	Activități de rutină (tip schimbarea scutecelor, culcarea, hrănitul, îmbăierea etc.) în care i se spune copilului pe nume Jocuri în care copilul este strigat pe nume
	1.3. Se recunoaște în oglindă atunci când se vede	Jocuri la oglindă: să se privească în oglindă: să se denumească când își vede imaginea în oglindă.

<b>19 – 36 luni</b>	1.4. Dobândește abilitatea de a-și integra părțile corpului în reprezentarea imaginii corpului propriu (Schema corporală - Eul fizic)	<p>Jocuri în care se denumește fiecare parte a corpului copilului în diferite ocazii (static și în mișcare): la spălat, la îmbrăcat. Jocuri cu copilul în fața oglinzii în care sunt denumite părțile corpului copilului</p> <p>Jocuri cu păpușile pentru a indica elementele de schemă corporală.</p> <p>Activități de lipire (1 singur element), de modelare grosieră, de desenare sau decorare a unor membri ai familiei cu ceracolor sau prin dactilopictură</p>
	1.5. Se identifică, spunându-și numele	Rutine, jocuri, exerciții în care se folosește numele fiecărui copil de către adult și de către ceilalți copii: „Cum te cheamă?”, „Cine ești tu ?”
	1.6. Recunoaște și denumește membrii propriei familii	<p>Activități / scurte convorbiri în care sunt utilizate fotografiile ale copiilor cu familia însoțite de povestirea unor evenimente, activități în care copilul este solicitat să vorbească despre membrii familiei (cum se numesc, ce rol au, activități ale acestora)</p> <p>Activități de povestire, însoțite de imagini, care evidențiază viața în familie, rolurile membrilor etc.</p> <p>Jocuri de rol tipul „De-a mama”, „De-a mama și de-a tata”. Desen, modelaj</p>
	1.7. Recunoaște diferențe evidente între o fată și un băiat și se identifică cu un gen sau altul	Jocuri de identificare a caracteristicilor fizice de gen. „Cui se potrivește?”, „A cui este (rochița, cerceii, fundița) ?”, „Îmbrăcăm/dezbrăcăm păpușa”



## Reper 2: Dezvoltarea autocontrolului emoțional

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 -18 luni</b>	2.1. Exprimă adecvat emoții corespunzătoare cu situațiile trăite	Copilului i se vorbește permanent și expresiv, se răspunde manifestărilor sale, în funcție de starea sa (bucurie, supărare, agitație, nervozitate)
<b>19 – 36 luni</b>	2.2. Identifică și recunoaște emoții, pornind de la propriile experiențe	Activități de povestire cu suport imagistic în care copii sunt încurajați să-și exprime propriile emoții față de situații și personaje din povești, povestiri și basme: supărare, bucurie, tristețe, veselie, mirare etc. Activități de povestire a unor evenimente din viața personală (aniversări, evenimente plăcute etc.) în care sunt numite sentimentele trăite. Jocuri simbolice, repovestiri

## Reper 3: Dezvoltarea abilităților de a înțelege trăirile altora

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 -18 luni</b>	3.1. Urmărește și observă reacțiile celor din jur	Jocuri în cadrul momentelor de tranziție în care copilul urmărește și observă mișcările adultului Plimbări în natură și societate
<b>19 – 36 luni</b>	3.2. Identifică și numește trăirile emoționale ale altora	Jocuri și activități de învățare tip: povestire, dramatizare, diafilm/microfilm didactic, joc de rol, joc didactic, citire de imagini, prin care copilul este sprijinit să identifice și să numească stări emoționale și să le asocieze cu evenimentele care le-au generat

## C. Domeniul DEZVOLTAREA LIMBAJULUI, A COMUNICĂRII ȘI A PREMISELOR CITIT-SCRISULUI

### Reper 1: Dezvoltarea capacității de ascultare și înțelegere

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0-18 luni</b>	1.1. Recunoaște vocile adulților cunoscuți	Verbalizarea cu voce tare a tuturor activităților pe care le desfășurați cu copilul (jocurile și rutinele)
	1.2. Interacționează verbal cu copiii și adulții	Jocuri de repetare a sunetelor produse de copil și exprimarea unei semnificații acordate acestor sunete în funcție de contextul în care vă găsiți cu copilul
<b>19 – 36 luni</b>	1.3. Identifică obiectele denumite verbal de adult (asocierea cuvânt – obiect)	Jocuri de etichetare a obiectelor din anturajul cotidian al copilului. Jocul <i>la și dă mai departe!</i> cerere verbală adresată copilului, cu indicarea cu degetul, apoi formularea exclusiv verbal. Apreciați copilul după ce execută cererea dv.
	1.4. Ascultă mesajele transmise de ceilalți, răspunde la întrebări, solicitări și pune întrebări.	Jocuri cu întrebări și răspunsuri, de a pune întrebări despre obiecte, fenomene, evenimente, despre povești ascultate sau personaje preferate.

### Reper 2: Dezvoltarea capacității de a se exprima verbal, cât mai corect gramatical

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 -18 luni</b>	2.1. Emite sunete diferite (gângurit, lalațiuni, silabe)	Verbalizarea și comunicarea cu copilul a tot ceea ce desfășurați împreună cu el și spuneți-i despre activitatea care va urma după ce o încheiați pe cea prezentă.  Povestire după imagini (cărți de povești pentru copii de până la 3 ani), denumirea fiecărui element din imagine, utilizarea onomatopeelor și încurajarea copilul pentru a le repeta

<b>19 – 36 luni</b>	2.3. Denumeste persoanele și obiectele din jur	<p>Povestiri după imagini mari și clare, cu numirea obiectelor și personajelor</p> <p>Proiecte tematice (<i>Familia mea, Casa mea</i>) ce permit utilizarea fotografiilor familiei și comentarea lor împreună cu copilul, încurajându-l să numească ce vede</p>
	2.4. Comunică în propoziții simple sau cu <i>cuvinte frază</i> <sup>3</sup>	<p>Activități de povestire și repovestire după imagini utilizând cărțile cu imagini mari și clare, adaptate vârstei</p> <p>Activități de explorare a obiectelor în care copilul descrie ceea ce vede.</p> <p>Activități alese de copil în care acestuia i se solicită prin întrebări să spună ceea ce face (construcții, desen, jocuri imaginare în centre de activități la alegere)</p> <p>Jocuri care implică exprimarea verbală și se acordă atenție formulărilor corecte. Reformulați corect ceea ce a spus copilul. Urmăriți să se corecteze singur și lăudați-l de fiecare dată.</p>

### Reper 3: Dezvoltarea interesului pentru carte și lectură

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 -18 luni</b>	4.1. Manipulează cartea	<p>Activități de explorare și „lecturare” a cărților cu povești. Amenajarea unui loc pentru povești și cărți. Asigurați cărți din materiale diferite: carton, pânză, material plastic.</p> <p>Copilul să „răsfoiască” cărțile să privească imaginile împreună cu un adult</p>

<sup>3</sup> Cuvânt – frază este acea exprimare a copilului printr-un cuvânt care capătă semnificația unei propoziții. Este o etapă specifică în evoluția și dezvoltarea limbajului activ al copilului.

	4.2. Dovedește interes pentru ascultarea lecturilor	<p>Activități frecvente de citire de istorioare și povești prin crearea unei atmosfere plăcute și relaxante (utilizarea zonei de relaxare) și asigurarea interesului copilului prin utilizarea de omanotopee, explicații pe imagine, contact vizual.</p> <p>Povestioare scurte, în versuri și cărți cu imagini mari și clare sau pe suport audio.</p>
19 – 36 luni	4.3. Dovedește abilitate în a comenta ce i s-a citit și în a simula citirea unei cărți	Activități individuale de „lectură”, în care copilul răsfoiește cărți și “recitește” singur povestea cunoscută. Activități în perechi, în care copiii își „citesc” unul altuia povestea aleasă de ei.
	4.4. Își exprimă preferința pentru anumite cărți și povești	Organizarea de jocuri în care copilul numește cărți, povești preferate, le identifică în raft și le citește altor copii.
	4.5. Identifică și „citeaște” imagini	<p>Activități de construcție de unor trasee (excursie la munte, plimbări în parc, la cumpărături), în care să fie utilizate diferite simboluri și imagini</p> <p>Confecționarea unui orar pe care să se folosească imaginile ca simbol al activităților ce se vor desfășura și care este manipulat de copil ajutat de adult</p>

- a) Rețineți că toți copiii înțeleg de la adult semnificația celor văzute, aflate, învățate și trăite!
- b) Cartea este importantă pentru copil dacă în spațiul în care el există cărții i se acordă o importanță deosebită. Prima condiție este să existe cărți adecvate vârstei copilului!

## D. Domeniul: DEZVOLTAREA COGNITIVĂ

### Reper 1: Dezvoltarea capacității de a înțelege relația cauză-efect

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 – 18 luni</b>	1.1. Percepe „permanența obiectului” <sup>4</sup> .	Jocuri cu apariții și dispariții de obiecte: Jocul „Cucu–Bau”.
	1.2. Observă efectul acțiunilor întreprinse de el asupra obiectelor	Jocuri cu obiecte, jucării în care se urmăresc căderea jucăriei ca efect al aruncării; zgomotul clopoțelului ca efect al scuturării. Jocuri cu jucării care produc efecte diverse (sunete, mișcări) ca efect al unei manipulări efectuate de copil asupra lor
<b>19 – 36 luni</b>	1.3. Prevede efectul unui act pe care îl întreprinde	Activități în care copilul asistat de adult învârte butonul de la lumină (aprinde-stinge lumina), apasă o sonerie etc.
	1.4. Realizează comparații	Jocuri care implică gruparea și sortarea a mai multor obiecte după criterii diferite.
	1.5. Percepe relațiile de mărime	Jocuri de grupare a obiectelor după mărime
	1.6. Observă și exprima relații cantitative.	Jocuri de înscriere și de grupare pe criteriul mult-puțin
	3.7. Realizează legături de tip cauză-efect și prevede consecințele unor acțiuni	Organizarea de activități în care copilul să experimenteze plutirea/scufundarea obiectelor în apă, rostogolirea obiectelor pe suprafețe înclinate, colorarea, îndulcirea apei, uscarea obiectelor la soare sau pe calorifer, creșterea plantelor etc. Încurajați-i să găsească explicația celor întâmplate.

### Reper 2 : Dezvoltarea abilității de a utiliza experiențele anterioare pentru a găsi soluții noi

Intervalul de	Exemple de comportamente	Exemple de activități
---------------	--------------------------	-----------------------

<sup>4</sup> Permanența obiectului este un concept piagetian în structurarea inteligenței copilului-prin care se specifică capacitatea copilului de a percepe existența obiectelor și persoanelor chiar dacă acestea nu se află în câmpul vizual al copilului.

<b>vârsta</b>		
<b>0 – 18 luni</b>	2.1. Reproduce acțiuni, gesturi pentru a atinge scopul dorit.	Jocuri în care să reproducă gesturi, să imite ce a văzut la altă persoană. Cânteculele cu mișcări ce pot fi imitate de copii. Poezii cu versuri ce pot fi exprimate prin mișcări și imitate de copil.
<b>19 – 36 luni</b>	2.2. Rezolvă situații problemă corelând elementele cunoscute.	Jocuri tip puzzle cu număr de piese redus, incastre.

## ***E. Domeniul ATITUDINI ȘI CAPACITĂȚI ÎN ÎNVĂȚARE***

### ***Reper 1: Dezvoltarea capacității de a manifesta interes pentru obiecte, acțiuni, activități***

<b>Intervalul de vârstă</b>	<b>Exemple de comportamente</b>	<b>Exemple de activități</b>
<b>0 -18 luni</b>	1.1. Demonstrează interes pentru explorarea obiectelor din apropierea imediată	Jocuri cu jucării și obiecte diferite. Jocuri stimulative cu sunete diferite și spoturi luminoase de intensități diferite
	1.2. Acționează autonom și face singur diferite acțiuni (să mănânce, să bea apă etc.)	Activități de exersare a autonomiei, crearea de situații în care să facă singur ce poate face singur: să mănânce cu mâna, să se autoservească cu jucării, să se dezbrace și să se îmbrace singur.
<b>19 – 36 luni</b>	1.3. Desfășoară activități simple, utilizând diverse obiecte din jurul lui	Jocuri de construcții, experimente, jocuri de masă, în care se descrie ce vede și etichetează „Ce este asta?”.
	1.4. Face alegeri și ia decizii	Activități și jocuri care oferă posibilitatea alegerii de către copil a materialelor pe care să le utilizeze, a partenerilor de joc, a tipului de sarcină, a obiectelor în funcție de însușirile acestora etc. Oferirea de alternative inclusiv în cadrul rutinelor (culoarea farfuriei, a jucăriei cu care să doarmă, etc.). Amenajarea spațiului de joc cu jucăriile pe rafturi la înălțimea câmpului vizual al copilului, încurajarea copilului să aleagă singur jucăriile.

### Reper 2: Dezvoltarea capacității de a finaliza o activitate chiar dacă întâmpină dificultăți

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 -18 luni</b>	2.1. Se concentrează asupra unei activități simple, o unitate scurtă de timp.	Jocuri pentru exersarea susținerii atenției cu tehnici specifice (onomatopee, orientarea privirii urmărind cu degetul). Reluarea și repetarea activităților realizate spontan de copil.
<b>19 – 36 luni</b>	2.3. Finalizează ce a început	Jocuri și activități cu durată redusă de timp. Utilizarea întrebărilor deschise pentru a-l orienta pe copil spre activitatea ce o desfășoară ( <i>Acum cum o să continui? Ce îți mai trebuie ca să poți termina? etc.</i> ) .

### Reper 3: Dezvoltarea abilităților creative și a inițiativei inventive

Intervalul de vârstă	Exemple de comportamente	Exemple de activități
<b>0 -18 luni</b>	3.1. Găsește soluții la situații nou întâlnite	Jocuri cu obiecte uzuale și jucării diverse și interesarea copilului pentru a găsi utilizări noi unui obiect, cum ar fi așezarea unei cutii ca să ajungă la masă  Activități de explorare a unor obiecte de uz casnic, care nu supun la riscuri copilul, pentru a-l încuraja pe copil să descopere singur jocuri: să bată cu lingura în cratițe întoarse
<b>19 – 36 luni</b>	3.2. Combină original materiale în configurații noi.	Activități de creație plastică cu materiale din texturi diferite, coli mari de hârtie, lipici, vopsele și materiale care reflectă propria cultură pe care copiii le pot utiliza cum doresc, pentru a le încuraja creativitatea  Jocuri de construcții cu piese de diferite culori, forme, mărimi  Jocuri simbolice în care sunt încurajate combinații inedite de personaje și materiale  Realizarea unor postere tematice având la dispoziție materiale cât mai

		diverse
	3.3. Creează rime, povestiri utilizând cuvinte cunoscute sau inventate.	Jocuri de cuvinte rimate pe ritmuri adecvate care încurajează creativitatea copilului, compunerea de cântecele cu două-patru versuri rimate.